

Asia: VN/2401/2026

Ehdotus kansalliseksi mediakasvatuslinjauksiksi

1. Johdanto

Mahdolliset kommentit ja huomiot johdannosta:

Kulttuuripoliitiikan tutkimuskeskus Cupore kiittää mahdollisuudesta antaa lausuntonsa kansallisten mediakasvatuslinjausten luonnoksesta.

Johdannossa uusien mediakasvatuslinjausten tarve on perusteltu hyvin. Cupore näkee, että medialukutaitojen merkitys on erityisen keskeistä demokratian ja luottamuksen näkökulmasta. Kansalaisten osallistumisen eriarvoistumisen esille tuominen on tärkeää. Yhdenvertaisuuden edistäminen on mediakasvatuksen keskeisimpiä tehtäviä ja mediakasvatuksella on tutkimusten mukana keskeinen rooli hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämisessä (Airola ym. 2024). Medialukutaidot ovat tärkeitä arkielämän taitoja. Kriittisen medialukutaidon merkitys kasvaa erityisesti poikkeusoloissa, ja kaikenikäisten medialukutaito vahvistaa kykyä toimia ja sietää epävarmuutta.

Cupore pitää erittäin tärkeänä, että johdannossa määritellään mitä mediakasvatuksella, medialukutaidoilla ja mediallyä tarkoitetaan. Tätä määritelmäosiota voisi kuitenkin vielä vahvistaa ja konkretisoida etenkin medialukutaitojen osalta, mikä tukisi sekä medialukutaitojen yhteiskunnallisen merkityksen ymmärtämistä että toimenpiteiden kohdistamista. Ehdotuksen määritelmäosio on tärkeä myös siksi, että yhdeksi keskeiseksi toimenpiteeksi on perustellusti asetettu johdonmukaisen suomenkielisen käsitteistön kehittäminen.

2. Mediakasvatuksen nykytila

Mahdolliset kommentit ja huomiot mediakasvatuksen nykytilasta:

Linjausehdotuksessa mediakasvatuksen vahvuudet ja haasteet on kuvattu ehdotuksessa tiiviisti ja selkeästi. Erityisesti Cupore pitää tärkeänä, että mediakasvatuksen kokonaisvaltaisen opetuksen alasajo, koettu ammattilaisten osaamisvaje ja niiden vaikutukset koko mediakasvatuskenttään ja sen tulevaisuuteen on tuotu selkeästi esille. Mediakasvatuksen opetus, akateeminen ja soveltava tutkimus sekä ammattilaisten osaaminen kulkevat käsi kädessä. Kuten myös ehdotuksen

toimenpideosiossa esitetään, mediakasvatusta tulee kehittää ja toteuttaa tutkimukseen perustuen. Tulevaisuuden ammattilaisten koulutuksen ja tutkimuksen heikentynyt tilanne on haastavaa myös mediakasvatuslinjausten tavoitteiden ja vision toteuttamisen näkökulmasta.

3. Visio

Mahdolliset kommentit ja huomiot visiosta:

Cupore näkee hyvänä, että visio on tiivis ja selkeä. Cupore pitää erittäin tärkeänä, että mediakasvatuksen yhdenvertaisuus on nostettu visiossa keskiöön. Mediakasvatuksen yhdenvertaisuuden ja saavutettavuuden edistäminen tukee kaikkien toimintaedellytyksiä mediaympäristössä sekä edistää perusoikeuksien toteutumista ja yhteiskunnallista toimijuutta elämän eri vaiheissa (ks. Kanerva ym. 2022).

4. Tavoitteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot tavoitteista:

Cupore katsoo, että mediakasvatuslinjausten tavoitteet ovat perustellut ja vastaavat hyvin dokumentin aluksi esitettyyn tilannekuvaan ja tunnistettuihin tulevaisuuden haasteisiin.

5. Toimenpiteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot toimenpiteistä:

Cupore suhtautuu myönteisesti esitettyihin toimenpiteisiin ja katsoo, että esitetyt ne muodostavat kattavan, tarpeellisen ja ajankohtaisen kokonaisuuden, joka tukee mediakasvatuksen kehittämistä laaja-alaisesti yksilötasolta mediakasvatustoiminnan rakenteisiin ja yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen.

Toimijuuden vahvistaminen

Merkittävä osa mediakasvatustyöstä tapahtuu kunnissa ja kuntien palveluissa ja tätä työtä tulee entisestään vahvistaa. Ruohonjuuritason mediakasvatustoimintaa on kunnissa paljon, myös yhteistyössä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Cupore pitää hyvänä, että toimenpiteissä halutaan edistää alueellista ja paikallista mediakasvatusta ja tukea sen strategisuutta. Tutkimuksen mukaan (Kanerva ym. 2023) kunnissa ei välttämättä ole kokonaiskuvaa siitä, mitkä kaikki tahot tekevät mediakasvatusta ja mitä toimenpiteitä sen edistämiseksi tulisi tehdä. Mediakasvatus tai medialukutaito eivät myöskään vielä juuri näy kuntatason strategioissa. Tavoitteiden sanallistamisen ja suunnitelmallisuuden lisäämisen kautta kunnissa tehtävä mediakasvatustoiminta tulee näkyvämmäksi ja sen asema vahvistuu.

Cupore pitää tärkeänä, että moninaisuus ja inklusiivisuus nostetaan linjauksissa mediakasvatuksen keskeisimmäksi lähtökohdaksi. Erialaisten kulttuuritaustojen, kieliryhmien, identiteettien ja oppimistyylien lisäksi linjauksissa voisi erikseen mainita myös eri ikäryhmät ja elämäntilanteet, varsinkin kun elinikäisen oppimisen tukeminen on yksi keskeinen osaamista vahvistava toimenpide

(ks. myös Kanerva ym. 2021; Kanerva ym. 2022). Mediakasvatuksen moninaisuuden tukeminen ja ihmisten osallisuuden vahvistaminen edellyttää myös selkokielen käytön lisäämistä ja tukemista läpi yhteiskunnan.

Osaamisen vahvistaminen

Cupore näkee osaamisen vahvistamisen keskeisen tärkeänä toimenpiteenä. Yliopistotasoisien perus- ja tutkijakoulutuksen jatkuvuus on saatava varmistettua myös tulevaisuudessa, vaikka nykytilanne on haastava. Cupore haluaa erityisesti korostaa mediakasvatusta, mediaa ja medialukutaitoja koskevan tutkimuksen aseman vahvistamista sekä tutkimuksen ja tutkimustiedon jakamisen resursoimista, sillä tutkittu tieto sekä tiedon tuottaminen ja lisääminen mainitaan keskeisessä roolissa kaikkien tavoitteiden osalta ja useiden linjausdokumentin toimenpiteiden toteuttamisessa. Tutkimustiedolla tulee olla keskeinen rooli myös linjausten toteutumisen seurannassa ja arvioinnissa.

Cupore näkee ehdottoman tarpeellisena toimenpiteissä mainittua johdonmukaisen suomenkielisen käsitteistön kehittämistä. Selkeä käsitteistö myös vahvistaa mediakasvatuksen profiilia ja lisää ymmärrystä sen yhteiskunnallisesta merkityksestä.

Kestävyuden edistäminen

Cupore näkee, mediakasvatuksen kestävyyttä edistävät tavoitteet ovat hyvin relevantteja. Mediakasvatuksen kansallisen tason profiilin nostaminen on keskeinen keino vahvistaa toimintaa myös rakenteellisesti kaikilla toimijasektoreilla. Suomessa on yhteiskunnallisessa keskustelussa ja kehittämisessä korostunut erityisesti digitaalinen osaaminen, mutta mediakasvatuksen laajempi rooli sivistyksen ja demokratian rakentamisessa sekä kokonaisturvallisuuden lisäämisessä tulee nostaa hallitusohjelmatasolle.

6. Toimeenpano ja seuranta

Mahdolliset kommentit ja huomiot toimeenpanosta ja seurannasta:

Cupore näkee, että monet linjausten toimenpiteet edellyttävät ylätasoa ohjausta, operatiivista koordinoitua, pysyviä yhteistyörakenteita ja rahoitusta. Mediakasvatuslinjausten toimeenpano jakautuu sen koko yhteiskuntaa poikkileikkaavan luonteen vuoksi laajasti eri toimijoille. Cupore pitää hyvänä, että toimeenpanosuunnitelmassa esitetään monipuolisesti erilaisia toimijoita ja tehtäviä ja erityisesti valtionhallinnon osalta toimijoiden kuvaukset avaavat hyvin eri tahojen roolia. Muiden toimijoiden kuvaukset jäävät linjauksissa selvästi ohuemmiksi. Monitoimijainen mediakasvatuksen toimijakenttä on strategisen kehittämisen ja rahoituksen näkökulmasta myös sirpaleinen.

Cupore katsoo, että kunnianhimoisten ja tärkeiden toimenpiteiden ja toimeenpanon välinen yhteys jää linjauksissa tällä hetkellä liian yleiselle tasolle. Vastuutahojen tarkempi määrittäminen sekä toimenpiteiden riittävä resursointi ja aikataulutus ovat keskeisiä asioita, kun halutaan varmistaa toimenpiteiden toteutuminen ja vaikuttavuus. Riskinä nyt on, että toimenpiteet toteutuvat resursseista riippuen epätasaisesti eri alueilla ja yhteiskunnan eri sektoreilla ja toimijat kokevat vastuun kuuluvan muille. Cupore kantaa huolta erityisesti ammattilaisten osaamisen, koulutuksen ja tutkimuksen tilanteen kehittymisestä nykytilanne huomioiden.

Positiivista on, että valtionhallinnon toimijoiden osalta tullaan laatimaan vielä tarkempi toimeenpanosuunnitelma, joka toivottavasti osaltaan selkeyttää toimeenpanon vastuita.

7. Liitteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot liitteistä:

-

8. Yleiset kommentit linjausluonnoksesta

Yleiset kommentit kokonaisuudesta:

Cupore pitää mediakasvatuslinjauksia tarpeellisina ja ajankohtaisina. Cupore näkee mediakasvatuksen merkityksen erityisen keskeisenä demokratian, luottamuksen ja yhdenvertaisuuden vahvistamisessa. Cupore painottaa mediakasvatuksen opetuksen, tutkimuksen ja ammattilaisten osaamisen turvaamista ja mediakasvatuksen tutkimusperustaisuutta. Cuporen keskeisin huoli liittyy linjausten toimeenpanon vastuiden hajanaisuuteen: ilman selkeästi nimettyjä vastuutahoja ja riittäviä resursseja toimenpiteet voivat jäädä liian yleisiksi ja toteutua epätasaisesti.

9. Muita mahdollisia terveisiä valmistelijoille

Muita mahdollisia terveisiä:

Lausunnossa viitatu lähteet:

Airola, E., Kanerva, A., Kupiainen, R., Maasilta, M., Mäenpää, M., Pekkala, L. & Salomaa, S. (toim.) (2024). Mediakasvatus hyvinvoinnin ja osallisuuden tukena. Cuporen verkkojulkaisuja 81. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore.

Kanerva, A. & Oksanen-Särelä, K. (2023). Medialukutaitojen edistäminen ja johtaminen kunnissa. Kansallisen audiovisuaalisen instituutin julkaisuja 13/2023.

Kanerva, A., Lahtinen, E. & Oksanen-Särelä, K. (2022). Näkökulmia mediakasvatuksen ja medialukutaitojen yhdenvertaisuuteen. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti.

Kanerva, A. & Oksanen-Särelä, K. (2021). Aikuisten medialukutaidon edistämisen hyvät käytännöt ja kehittämistarpeet: Loppuraportti. Kansallisen audiovisuaalisen instituutin julkaisu 1/2021. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti.

Tuukkanen Johanna
Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edisämässätiö